9. Adler A. Social interest: A challenge to mankind. New York: Capricorn Books, 1964. 200 p.
10. Freud Z. Psychoanalysis of children's fears. Madison: International Universities Press, 1993. 230 p.
11. Koepke S., Jaap J.A. Dynamics of identity development and separation–individuation in parent–child relationships during adolescence and emerging adulthood A conceptual integration. Developmental Review, March 2012.
12. Portner LC, Riggs SA. Sibling Relationships in Emerging Adulthood: Associations with Parent–Child Relationships. *Journal of Child and Family Studies*, 2016.

УДК 159.923-057.874
https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-77-98-103

ЮЛІЯ ЯКИМЕНКО
https://orcid.org/0000-0002-7552-359X
yuliia.yakymenko@vspu.edu.ua
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету ім. М. Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті висвітлено особливості формування креативності молодших школярів та її вплив на творчій потенціал особистості. Термін «креативність» використано для опису творчих здібностей або здібностей людини, які можуть проявлятись у різних видах діяльності, таких як мислення та сприйняття для опису особистості в цілому або окремих її частин, результатів діяльності та процесу її створення.
Ключові слова: *креативність, творчість, творче мислення, уява, фантазія, творча діяльність.*

YULIYA YAKYMENKO
https://orcid.org/0000-0002-7552-359X
yuliia.yakymenko@vspu.edu.ua
Assistant at the Valentyna Voloshyna Faculty
of Preschool and Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University
Ostrozkyi Str., 32, Vinnytsia

CREATIVITY AS A CHARACTERISTIC OF THE CREATIVE POTENTIAL OF YOUNG SCHOOL STUDENTS

The article highlights the peculiarities of the formation of creativity of younger schoolchildren and its influence on the creative potential of an individual. The term "creativity" is used to describe a person's creative abilities or capacities that can be manifested in various activities such as thinking and perceiving. They describe the personality as a whole or its individual parts, the results of activity and the process of its creation.
Key words: *creativity, creativity, creative thinking, imagination, fantasy, creative activity.*

Відповідно до визнання того, що творчість має соціальний смисл, а не особистісний, у сучасній психології спостерігають активізацію досліджень у галузі психології творчості. Цей рух є результатом того, що науковці стали більш ретельно й активно вивчати цю тематику.

У контексті цього твердження такі науковці, як Б. Ф. Баєв, П. П. Блонський, Ю. З. Гільбух, І. А. Зязюн, В. О. Моляко розглядають творчість як основу й механізм розвитку психіки, а М. Й. Боришевський, І. С. Продан, Г. К. Середа, І. О. Синиця, В. І. Шахов, О. М. Паламарчук, І. М. Габа пов'язують її дослідження із закономірностями мислення.

Зарубіжні вчені Дж. Гілфорд, С. Меднік, В. Сміт, К. Тейлор, Е. Торренс, Х. Трік, М. Уоллах, Д. Халперн також проводили дослідження з психології творчості, відомі як «креативність». Але, як зазначають автори Ю. З. Гільбух, О. В. Запорожець, В. О. Моляко, Б. Й .Цуканов і М. Г. Ярошевський, вони не досягли належного результату.

Отже, питання розвитку творчої особистості стає більш актуальним тому, що Україна входить до світового економічного, освітнього та наукового середовища, яке змушує її розвивати свій інтелектуальний потенціал. Необхідно продукувати більше досліджень у цій галузі, передбачені значними змінами, які ведуть до необхідності розвитку творчих здібностей особистості та їхнього

використання на користь суспільства. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті особистісна орієнтація освіти є одним із пріоритетних напрямів, зокрема формування творчої особистості, здатної адаптуватися до динамічно змінюваного світу.

Мета статті – охарактеризувати особливості прояву креативності молодших школярів як чинника розвитку творчої особистості.

У психологічних дослідженнях термін «креативність» використовують для опису сукупності інтелектуальних і особистісних характеристик людини, які сприяють самостійному вирішенню проблем, створенню великої кількості нових ідей і нешаблонному вирішенню їх [7].

У більшості досліджень креативності фокус лежить на дослідженні психологічних механізмів, які дозволяють людям реалізувати свій творчий потенціал. Ці механізми існують у різних кількостях і якостях у кожній людині. У цьому випадку єдиним завданням є розрізнення їх за рівнем розвитку та прояву.

Таким чином, у традиційній психології та педагогіці креативність розглядалася як особистісна категорія, і дискусії здебільшого виникали щодо уточнення того, як її визначити, наприклад, як дивергентне мислення (Дж. Гілфорд, О. В. Запорожець), інтелектуальна активність (Ю. З. Гільбух, В. Сміт, І. М. Габа), або як інтегрована якість (М. Г. Ярошевський, В. І. Шахов).

Кожна позиція вчених варта поваги та достатньо аргументована. Тим не менш, професійна педагогіка не має достатніх критеріїв якості та основних рівнів прояву. Коли креативність розуміють лише з однієї з наведених позицій, її проблематика збіднюється й розглядається однобічно. Особливо це стосується педагогіки закладу загальної середньої освіти, яка охоплює проблеми організації та управління творчим навчанням і вихованням, а також творчим потенціалом особистості, що сприяє розвитку креативності в цілому. Ось чому дослідження потенціалу розвитку креативності, як особистісної категорії в процесі креативного навчання та виховання, сьогодні є надзвичайно важливим [12].

В. О. Моляко здійснив теоретичний аналіз дослідження креативності, що дозволило визначити загальні закономірності цього процесу. Він відмовляється від традиційного уявлення про креативність як багаторівневу освіту, пов'язану з цінностями та особистістю [1].

Вивчення сутності різноманітних термінів, долучаючи творчість, творчий потенціал, творчі здібності, творчий процес, творче мислення, творчу особистість, творчу діяльність, дозволило встановити, наскільки вони є прийнятними для використання окремо, а також створити основи для їх класифікації [12].

Термін «креативність» використовують для опису творчих здібностей або здібностей людини, які можуть проявлятись у різних видах діяльності, таких як мислення та сприйняття. Вони описують особистість в цілому або окремі її частини, результати діяльності та процес її створення. До появи цього терміну психологи намагалися визначити цю здатність різними способами [10].

Так, під час вирішення творчих завдань В. Джеймс виділив психологічну властивість, яку він назвав проникливістю. Він уважав, що проникливість є результатом асоціативного процесу, зокрема асоціації подібності. Німецький психолог Г. Е. Мюллер також підкреслив важливість асоціативного процесу в творчості. У результаті такої асоціації активація кількох елементів мозку одночасно створює «сузір'я» активних елементів мозку, що призводить до прийняття рішень [14].

І. Д. Бех також розглядав асоціацію як механізм творчого процесу. Відповідно до його ідеї, міміко-соматичний рефлекс виникає, коли подразник викликає рефлекс зосередження. Цей рефлекс призводить до підвищення енергетичного рівня через гормони внутрішньої секреції та зміни стану судин, що впливає на характер нервової діяльності. Утворюється домінанта, яка збуджує інші частини мозку. Активізуються процеси, пов'язані з вирішенням проблеми, і гальмуються процеси, пов'язані з відволіканням. Обдарованість і умови, у яких розвивається людина, є ще двома факторами, які сприяють творчості. Зараз очевидно, що асоціативні процеси недостатні для опису механізму творчості, тому це уявлення має лише історичне значення [7].

У більшості випадків креативність розглядають у трьох аспектах: як процес творчості, як продукт і як властивість людини. Ця фраза пов'язана з теорією Д. Гілфорда, який відрізняв гнучкість, оригінальність і побіжність. Д. Гілфорд розумів гнучкість як здатність об'єкта переосмислити свої функції та використовувати її в різних якостях. Гнучкість мислення дозволяє знайти ознаки об'єкта, які раніше не використовувалися, і аналізувати їх, щоб вирішити проблему [12].

Зараз поняття креативності включає оригінальність, тобто здатність давати нестандартні рішення; семантичну гнучкість, тобто здатність знаходити різні способи використання предмету; образну гнучкість, тобто здатність бачити нові характеристики об'єкту і семантичну спонтанність, тобто легкість.

Психоаналітичний підхід аналізує творчість через внутрішні конфлікти людини. Згідно з гуманістичним підходом, творчість – це процес реалізації природного потенціалу людини. Психометристи визнають, що творчий потенціал людини є генетичним. На противагу цього підходу асоціаністи вважають, що здатність людини знаходити віддалені асоціації під час пошуку розв'язку

проблеми є причиною творчості людини. Гештальт-психологи вважають, що творчість є способом відновлення цілісної ситуації суб'єкта [10].

В. О. Моляко стверджує, що природа творчості базується на природі людини як виду, який втратив інстинктивну видову програму діяльності через мутацію. Дефекти, порушення основних узаємозв'язків, таких як дефект діяльності та дефект відносин, виникають неминуче. Це є результатом постійного відчуження людини від природи та всього світу [10].

Варто зазначити, що багато дослідників убачають основну причину відчуження від світу у виникненні фантазій, ментальної творчості, а потім і практичної творчості – утілення мрії в реальність. Досить згадати А. Адлера та його охарактеризований «комплекс неповноцінності» [13].

Є. О. Мілерян уважає, що творчість – це спосіб подолання первинної дезадаптації, тобто звільнення від страждань і мученицьких думок, «дух втечі», компенсація ударів долі, матеріального неблагополуччя та прагнення до незалежності [12].

Але дезадаптація людини як виду є глобальною передумовою приватних варіантів відчуження, якщо вона локалізована як у просторі, так і в часі.

К. Тейлор уважає, що здатність людини наслідувати «зразок» – тварину, яка живе поряд з людиною і має цю «видову програму», стала заміною інстинктивної видової програми, яка допомагає тваринам адаптуватися у світі. Ця тварина навчила людей жити [7].

Якщо вірити К. Тейлору, творчість є ірраціональною мотивацією, яку неможливо задовольнити, оскільки вона народилася разом з людиною й помре разом з нею. Він особливо підкреслив, наскільки творчість, а також праця, як основна й найбільш розвинута форма цілеспрямованої діяльності, відрізняються на глобальному рівні. Він стверджував, що творчість є особливим видом праці, що означає виконання роботи за певну суму благ, необхідних автору для задоволення своїх тваринних, а потім і людських потреб. Але в критичних ситуаціях різниця між творчістю та працею завжди буде помітна й очевидна. Творчість, як діяльність, надзвичайно необхідна для існування людства, також є споживацькою діяльністю, яка служить заміною втраченого інстинкту [7].

Таким чином, сучасні дослідження схильні розглядати креативність як процес і сукупність інтелектуальних і особистісних характеристик, які притаманні кожній людині. Це відрізняється від ранніх досліджень, коли креативність розглядали як окремий і унікальний феномен. Це обґрунтовує різні підходи до проблеми креативності. ЇЇ розглядають не тільки як креативний результат, до якого, зрозуміло, не може досягти кожна особистість (хоча це також складно, оскільки в якості результату виділяється об'єктивний новий результат, який є соціально значущим лише для вчених і творців), але й як нова якість, яка є особистісно значущою на основі рефлексії та суб'єктивної самооцінки [8].

Творчий потенціал людини визначають як творчість. Згідно з попередніми аргументами, креативність є виключно проблемою психології. У цьому випадку йдеться про певні внутрішні характеристики людської психіки [9].

Е. Фром визначає креативність як здатність дивуватися, прагнути до нового, шукати рішення в незвичайних ситуаціях і глибоко усвідомлювати власний досвід. «Усередині» феномену креативності виокремлюють його детермінанти й принципово розділяють їх. Це пов'язано з процесами освоєння носієм потенційної творчості того чи іншого виду діяльності, яка є соціально значущою [7].

Такі елементи креативності, як мотиваційний, когнітивний і поведінковий, формуються під впливом зовнішніх факторів.

У ранньому дитинстві виникає мотивація креативної поведінки, яка пов'язана з переживаннями деміурга, такими як «Я можу», «У мене не виходить», і прийняттям власних недоцільних бажань. Доцільну поведінку також формують у дитинстві, коли бажаними є лише реальні обставини та події. Таким чином, мікросередовище може або сприяти розвитку мотиваційного блоку креативності, або перешкоджати йому [9].

А. Маслоу визначає креативність як здатність генерувати нестандартні ідеї, відходити від традиційних методів мислення та швидко вирішувати проблеми. Креативність відноситься до категорії інтелектуальних здібностей. А. Маслоу стверджує, що це талант, який є вродженим, але більшість людей втрачає його під впливом середовища [7].

За А. Маслоу дослідження факторів творчих досягнень проводиться у двох напрямках: спочатку аналіз життєвого досвіду та індивідуальних особливостей творчої людини, що включає особистісні фактори, а потім аналіз творчого мислення та його результатів, що включає креативні фактори, такі як швидкість, чіткість, гнучкість мислення, чутливість до проблем, оригінальність, винахідливість, конструктивність у вирішенні проблем тощо.

Проблема креативності, як автономної властивості, незалежної від інтелекту, досі не вирішена. Невідомі й надійні методи вимірювання її [11].

За словами А. Маслоу, творчість – єдина характеристика, яка притаманна всім самоактуалізуючим суб'єктам. Вона не обов'язково потребує твору мистецтва, адже А. Маслоу називає її «креативністю, пов'язаною з особливим талантом», а не «самоактуалізуючою креативністю» [7].

За словами А. Маслоу, креативність не вимагає вираження в традиційних мистецтвах, та для багатьох людей вони можуть стати самоактуалізуючими. Дослідження показало, що художня діяльність сприяє прийняттю себе та відкритості, як двох важливих компонентів самоактуалізації. Дослідники стверджують, що існує зв'язок між критеріями самоактуалізації та креативністю. Це включає оцінку креативності проектів у сфері літератури, а також креативність, виміряну в письмовому тесті. Звичайно, творчість самоактуалізованої людини розвивається з інших якостей, таких як спонтанність, стійкість до окультації, ефективність сприйняття тощо. Усі діти мають цю здатність, але багато з них втрачають її через неврози та те, що психоаналітики називають вторинним процесом [7].

Самоактуалізовані люди «зберігають внутрішню дистанцію від культури, у яку вони занурені», і не «пристосовуються» до соціуму. Вони долають перешкоди традиційно, якщо ці перепони є легкими, що вказує на їх поверхневу адаптацію. У інших ситуаціях на них важко вплинути [7].

К. Роджерс вивчав фактори навколишнього середовища, які стимулюють творчість. Для творчості потрібні три психологічні якості: відкритість переживання, внутрішній локус оцінки та здатність взаємодіяти з компонентами та ідеями. О. Харінгтон та його колеги вивчали розвиток креативності батьків та їхніх дітей з дошкільного до підліткового віку. Результати підтвердили припущення, які базувалися на концепціях К. Роджерса. Батьки, що надихали та хвалили своїх дітей, сприяли формуванню високого рівня креативності. Батьки, які критикували власних дітей, структурували їхні завдання або не дозволяли їм працювати самостійно, призвели до нижчого рівня розвитку креативності [14].

На основі теорій вітчизняних науковців (В. Клименко, І. Лернер, В. Сухомлинський, Н. Юхимчук та інші) було встановлено, що повний розвиток креативності слід починати в молодшому шкільному віці, оскільки саме в цей період розвиваються нові здібності, які згодом допоможуть у дорослому житті.

Уважають, що період дошкільного та молодшого шкільного віку найбільш сприятливий і чутливий до розвитку творчої уяви та фантазії. Діти можуть відтворювати уявні образи як цілком реальні, оскільки в їхніх розповідях і розмовах часто змішуються реальність і фантазія. Вони відчуває потребу розповісти про свої почуття та переживання. Оточуючі дорослі часто сприймають такі фантазії як неправду або вигадки [8].

Молодший шкільний вік є критично важливим для розвитку креативності, оскільки саме в цей період починається систематична навчально-виховна діяльність, яка забезпечує найкращий планомірний розвиток креативних здібностей дитини.

Загальна характеристика особистості учня, яка проявляється в пізнавальній діяльності, зумовлює їхню творчу спрямованість, здатність генерувати унікальні ідеї й самостійно обирати найкращий і оригінальний спосіб вирішення навчальних завдань є проявом креативність молодших школярів.

Розвиток творчих здібностей і інтелекту є важливими в роботі з дітьми. Оскільки, креативні люди, які наділені високим рівнем інтелекту, мають більшу ймовірність бути активними та адаптованими до навколишнього середовища [6].

На кожному уроці можна розвивати творчі здібності, але головне, щоб це не було спонтанним процесом, і щоб складність завдань зростала із кожним заняттям. Немає універсальних правил для навчання учнів креативно мислити. Однак учителі повинні створити умови для розвитку креативних здібностей учнів [6].

Творчі здібності охоплюють сміливість, точність, оригінальність, швидкість і гнучкість думки.

Швидкість думки визначається як кількість ідей, які з'являються за одиницю часу. Здатність швидко і без зусиль переключатися між концепціями відома як гнучкість думки. Оригінальність – це здатність створювати ідеї, які відрізняються від традиційних і призводять до парадоксальних і несподіваних результатів. Допитливість – це здатність дивуватися, бути відкритим і цікавим до нового. Сміливість – це здатність приймати рішення в складних ситуаціях, не боячись власних висновків і доводити свої рішення до кінця, ризикуючи власним успіхом і репутацією [1].

Творча гра – це найкращий спосіб навчити дитину мислити творчо. Згідно з дослідженням психологів, творче мислення сприяє оволодінню спеціальними методами вирішення поставлених завдань. До таких завдань належать виявлення протилежних характеристик, пошук аналогій, ставлення запитань, переформулювання, створення оригінальних ідей, комбінування та пошук альтернатив [11].

Г. Сельє називає уяву однією з основних рис творчої особистості. На його думку, уява пов'язана з автономним мисленням і повинна поєднуватися з розумінням значення уявлюваного. Він зауважував, що творче мислення ґрунтується на поєднанні уяви з наступною проекцією важливих елементів уявлюваної картини на усвідомлювану реальність. Багато відкриттів, які часто вважають випадковими, насправді були результатом сильної уяви, яка може створити різноманітні висновки з випадкових спостережень [10].

Науковці наголошують на тому, що механізм креативної уяви є важливою частиною креативних здібностей учнів у своєму дослідженні. Учений переконаний, що «креативна уява складається з: виділення окремих елементів предмета, їх зміну; з'єднання змінених елементів у нові цілісні образи, систематизація образів та їх кристалізація в предметному втіленні» [7].

Креативна грамотність, від якої залежить успіх творчих зусиль, на думку науковців, полягає в оволодінні основними методами пошуку, аналізу та ефективного опрацювання даних.

Учитель повинен створити відповідні умови для розвитку креативності. Тим не менш, роль учителя в цьому процесі не обмежується створенням сприятливого психологічного середовища. Вона також полягає в тому, щоб ефективно допомогти учневі розвивати свою творчість [6].

Критерії креативних здібностей молодших школярів не обмежуються певними здібностями. Творчі якості, тобто індивідуально-психологічні характеристики людини, які відповідають вимогам творчої активності та є умовою її успішного здійснення, вважаються основною особливістю креативної особистості [1].

Критерії креативних здібностей молодших школярів до творчої діяльності охоплюють використання нових методів вирішення навчальних завдань, комплексне та варіантне використання теоретичних і практичних знань і прикладних навичок у навчально-виховній практичній діяльності та демонстрацію гнучкості під час прийняття оптимальних рішень у нестандартних ситуаціях.

Упродовж усього життя креативність, як когнітивна площина творчої діяльності, сприяє гармонійному розвитку людини. Це дозволяє людям розглядати проблеми, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, робити передбачувані пропозиції, виявляти та окреслювати суперечності, досягати результату з найменшими витратами енергії та найбільшою радістю, осмислювати «множинність» причин і наслідків обставин.

Таким чином, творче мислення молодших школярів є корисним інтегруючим фактором їхньої соціалізації, оскільки соціальна активність учнів має вирішальне значення для соціального дорослішання. Учні молодшого шкільного віку відчувають кожен етап цього процесу як особисте відкриття та створення власного соціального простору. Як когнітивна площина творчої діяльності, творче мислення сприяє всебічному гармонійному розвитку людини упродовж життя. Це сприяє розвиткові здатності аналізувати проблеми, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити передбачувані пропозиції, розкривати та визначати суперечності, досягати результатів з меншою кількістю енергії та більшою радістю, розуміти «множинність» причин і продуктів ситуацій.

Література

1. Коломієць А. М., Жовнич О. В., Коломієць Д. І., Івашкевич Є. М. Актуалізація навичок педагога, що необхідні для організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 65. С. 147-155.
2. Коломієць Л.І., Шульга Г.Б. Специфіка переживання кризових станів фахівцями соціальної сфери. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2023. Випуск 46. С. 166-170.
3. Коломієць А.М. Особливості професійної підготовки вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2011. Випуск 33. С. 83-86.
4. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2019. 365 с.
5. Лещук Н. О. Методика освіти «рівний рівному». Київ : Наш час, 2007. 104 с.
6. Міщиха Л. П. Психологія творчості: навч. посібник. Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. 447 с.
7. Оржеховська В. М., Хілько Т. В., Кириленко С. В. Посібник з самовиховання. Київ : ІЗМН, 1996. 192с.
8. Психологія і педагогіка життєтворчості / Ред. рада. В. М. Доніна та ін. Київ : Фенікс, 1996. 179 с.
9. Роменець В. А. Психологія творчості. Київ : Либідь, 2004. 288 с.
10. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко / За заг. ред. В. О. Моляко. Київ : Освіта України, 2008. 702 с.
11. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 464 с.
12. Erikson E. The problem of ego identity. In G. Pollock (Ed.), Pivotal papers on identification. Madison: International Universities Press,1993. 230 p.
13. Laumann, E. 0. A population-based study of childhood sexual contact in China: Prevalence and long-term consequences: Original Research Article Child Abuse & Neglect. July, 2008. V. 32, Is. 7. P. 721-731.
14. Nelson, LJ. Distinguishing Features of Emerging Adulthood: The Role of Self-Classification as an Adult Journal of Adolescent Research. 2005. № 20. P. 242.

References

1. Kolomiyets′ A. M., Zhovnych O. V., Kolomiyets′ D. I., Ivashkevych Y. M. Aktualizatsiya navychok pedahoha, shcho neobkhidni dlya orhanizatsiyi osvitn′oho protsesu v umovakh nadzvychaynykh sytuatsiy. [Updating teacher skills necessary for organizing the educational process in emergency situations]. Suchasni

informatsiyni tekhnolohiyi ta innovatsiyni metodyky navchannya v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy. 2022. V. 65. P. 147-155.
2. Kolomiyets′ L. I., Shul′ha H. B. Spetsyfika perezhyvannya kryzovykh staniv fakhivtsyamy sotsial′noyi sfery. [The specifics of experiencing crisis situations by specialists in the social sphere]. Habitus: naukovyy zhurnal z sotsiolohiyi ta psykholohiyi. 2023. V. 46. P. 166-170.
3. Kolomiiets, A.M. (2011). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky vchytelia na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva [Peculiaritiesof professional teacher training at the current stage of society's development]. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Pedahohika i psykholohiia. Issue 33. pp. 83-86.14.
4. Lazarenko N. I. Profesiina pidhotovka vchyteliv u pedahohichnykh universytetakh Ukrainy v umovakh yevrointehratsii: monohrafiia [Professional training of teachers in pedagogical universities of Ukraine in the conditions of European integration: monograph]. Vinnytsia :TOV «Druk plius», 2019. 365 s.
5. Leshchuk N.O. Metodyka osvity «rivnyi rivnomu» [Methodology of education "equal to equal"]. K.: Nash chas, 2007. 104 s.
6. Mishchykha L.P. Psykholohiia tvorchosti: navch. posibnyk. [Psychology of creativity: teaching]. Prykarpat. nats. un-t im. V. Stefanyka. Ivano-Frankivsk: Hostynets, 2007. 447 c.
7. Orzhekhovska V.M., Khilko T.V., Kyrylenko S.V. Posibnyk z samovykhovannia. [Guide to self-education]. K.: IZMN, 1996. – 192s.
8. Psykholohiia i pedahohika zhyttietvorchosti [Psychology and pedagogy of life creativity] / Red. rada. V.M.Donina ta in. K.: Feniks, 1996. 179 s.
9. Romenets V.A. Psykholohiia tvorchosti.[Psychology of creativity]. K.: Lybid, 2004. 288 s.
10. Stratehii tvorchoi diialnosti: shkola V.O.Moliako [Strategies of creative activity: V.O. Molyako school] / Za zah. red. V. O. Moliako. K.: Osvita Ukrainy, 2008. 702 s.
11. Filonenko M.M. Psykholohiia spilkuvannia. [Psychology of communication]. K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2019. 464 s.
12. Erikson E. The problem of ego identity. In G. Pollock (Ed.), Pivotal papers on identification. Madison: International Universities Press, 1993. 230 p.
13. Laumann, E. 0. A population-based study of childhood sexual contact in China: Prevalence and long-term consequences: Original Research Article Child Abuse & Neglect. July, 2008. V. 32, Is. 7. P. 721-731.
14. Nelson, LJ. Distinguishing Features of Emerging Adulthood: The Role of Self-Classification as an Adult Journal of Adolescent Research. 2005. No. 20. P. 242.

УДК 378.37:37.047
https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-77-103-109

СВІТЛАНА ХЛЄСТОВА
https://orcid.org/0000-0001-7888-2427
lana231279@gmail.com
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медичної біології,
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
вул. Пирогова 56, м. Вінниця

УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті висвітлено значення вибору майбутньої професії для здобувачів закладів вищої освіти. Представлено ретроспективний аналіз зарубіжних наукових досліджень проблеми професійної орієнтації, яка є підґрунтям у формуванні професійного самовизначення сучасних фахівців різних галузей. Охарактеризовано наукові теорії та підходи щодо вивчення професійного самовизначення в історичному, психологічному та філософському контекстах. Актуальність вивчення проблеми професійного самовизначення майбутніх фахівців полягає в нових вимогах суспільства щодо їхньої професійної підготовки, які виникли у зв'язку з надзвичайним станом життя в умовах повномасштабної війни.

Ключові слова: *здобувачі вищої освіти, студентське середовище, вибір професії, професійне самовизначення.*

SVITLANA KHLIESTOVA
Candidate of pedagogical sciences (Ph. D)
Associate professor
National Pirogov Memorial Medical University
Pirogov str., 56, Vinnytsia

GENERALIZATION AND IMPLEMENTATION OF FOREIGN EXPERIENCE IN FORMING PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF FUTURE SPECIALISTS

The article highlights the importance of choosing future profession for students of higher education institutions. The successful future of every young person largely depends on the correct self-determination in choosing a